

12) Zgromadzeniu eucharystycznemu przypada szczególna ranga pastoralna, dlatego niedzielna Msza św. powinna stać się ciągłym wezwaniem do troski o sprawowaną liturgię niedzielną, co wymaga najpierw starannego przygotowania samej celebracji Eucharystii. Obzędem liturgicznym trzeba więc nadawać więcej piękna i estetyki w ich ceremonialnym przebiegu.

Wydaje się, że przeprowadzone badania i wskazane ustalenia, będą mogły posłużyć do dalszych analiz w zakresie przyjęcia zasad odnowy liturgicznej w środowisku młodzieżowym. Badania te mają charakter prognostyczny dla strategii duszpasterstwa eucharystycznego i formacji mszalnej wiernych w Polsce. Ten typ sondażu bowiem wskazuje na potrzebę wprowadzenia nowych form udziału wiernych we Mszy św., zaangażowania grup i zespołów służby liturgicznej czy też kształtowania nowych zasad formacji mszalnej, zmierzających do pełnego udziału wiernych we Mszy św., a liczne sugestie w tej mierze znajdujemy w dokumentach odnowy liturgicznej i katechezie Jana Pawła II.

Pelplin

Ks. EUGENIUSZ STENCEL

R E C E N Z J E I P R Z E G L Ą D Y

ETIENNE CHARPENTIER, *Czytając Stary Testament*, Włocławek 1993, Włocławskie Wydawnictwo Diecezjalne, s. 168.

Ze wstępu dowiadujemy się, że autor swoją książkę traktuje na wzór przewodników turystycznych jako przewodnik po Biblii, który ma pomóc w indywidualnym lub grupowym spotkaniu ze słowem Bożym zawartym w Starym Testamencie. Znajdujemy w nim zarys historii Izraela, przedstawienie procesu powstawania poszczególnych ksiąg i większych zbiorów (Prawo, Prorocy, Pisma mądrościowe), zalecenia odnośnie lektury tekstów i informacje dotyczące różnych zagadnień biblijnych ujęte w ramki. Tak rozumiany przewodnik po Biblii, który równocześnie jest kluczem do Biblii składa się z rozdziału wstępnego (Przygotowanie do podróży), który jest swoistego rodzaju wprowadzeniem ogólnym (kanon ST, gatunki literackie, geografia Palestyny, historia Izraela, Sitz im Leben ST) oraz ośmiu rozdziałów — etapów podróży po Starym Testamencie: 1. Wyjście. Naród wyraża swoją wiarę, 2. Królestwo jerozolimskie, 3. Królestwo północne, 4. Ostatni okres Królestwa Judy, 5. Wygnania babilońskie, 6. Izrael pod panowaniem Persów, 7. Izrael pod panowaniem Greków i Rzymian, 8. Psalmi. Na końcu autor uzasadnia aktualność ST i jego związek z chrześcijaństwem. W uzupełnieniu zapoznaje krótko z literaturą żydowską, która nie weszła do Biblii. Krótki indeks analityczny został podzielony na takie zagadnienia: Bóg (imiona), Jezus (tytuły nadawane przyszłemu Mesjaszowi), Duch Święty, Najważniejsze postacie biblijne ST, Narody i ugrupowania religijne, Tematy teologiczne, Zagadnienia literackie, Teksty Starożytnego

Wschodu, Najważniejsze analizowane teksty. Tablica chronologiczna umieszczona na dwóch stronach zawiera odnośniki do najważniejszych wydarzeń historii powszechnej, zestawia wydarzenia historii Izraela oraz podaje chronologię powstawania ksiąg ST.

Książka stanowi doskonale popularne, wprowadzenie do ST, oparte na wynikach badań egezytycznych. Autor posługuje się prostym i zrozumiałym językiem oraz przykładami z literatury innych narodów. Prawie wszystkie rozdziały są podobnie zbudowane. Najpierw zarys historii danego okresu, potem prezentacja tradycji, księgi lub ksiąg związanych z tym okresem, analiza charakterystycznego dla tego okresu tekstu biblijnego, działalność proroków, wskazówki do indywidualnej lub grupowej lektury Biblii. Jak z tak przyjętej metody wynika jest to nie tyle książka do jednorazowej lektury ile raczej podręcznik metodyczny do samodzielnej pracy indywidualnej lub w grupie. Autor stale odwołuje się do tekstu biblijnego i odsyła do wprowadzeń i objaśnień w komentarzach. Każdy rozdział zawiera kilka tekstów w ramach, które służą wyjaśnieniu pewnych pojęć, przedstawieniu pewnych zagadnień literackich, problemów teologicznych. Autor ma przy tym umiejętność zwięzłego, przystępnego i zrozumiałego przedstawienia często nie łatwych zagadnień. Ramki te są uzupełnieniem tekstu i jednocześnie poszerzają pole widzenia czytelnika, mają pomóc w posługiwaniu się przewodnikiem po Biblii. Są bardzo instruktywne.

Książka jest przykładem tego jak mówić prosto o rzeczach trudnych i skomplikowanych. Ułatwia korzystanie z tekstu Biblii i z komentarzy, pomaga w wyzbyciu się naiwnego, bezkrytycznego podejścia do Biblii, umożliwia zrozumienie złożoności Biblii i odpowiedź na pytanie, o co w niej właściwie chodzi. Ilustracją powyższego stwierdzenia mogą być, np. wypowiedzi autora na następujące tematy: właściwe rozumienie faktu historycznego (s. 42—43), różne tradycje dotyczące pobytu plemion izraelskich w Egipcie, Wyjścia, zdobycia Kanaanu (43—44), ujęcia funkcji proroka jako tego, który podtrzymuje prawdziwą wiarę (71), Bóg Izraela Bogiem historii a nie ubóstwieniem sił przyrody (60—78), język Biblii jest często nie tyle językiem informacji co relacji (związek człowieka z Bogiem, 131—132), w ST odnajdujemy siebie i nasze problemy (153—154), potrzeba aktualizacji słowa Bożego (155—156), różne możliwości wykładu ST (157).

Książka jest przydatna także dla tych, którzy już dużo o Starym Testamencie wiedzą ale często borykają się z tym, jak tę wiedzę przekazać w sposób komunikatywny innym i uczynić ją treścią życia, w jaki sposób najlepiej wykorzystać dla siebie i innych całe bogactwo zawsze aktualnego słowa Bożego.

Na podkreślenie zasługuje staranność z jaką wydano książkę. Strona zewnętrzna zachęca do sięgnięcia po nią a układ graficzny jest logiczny i przejrzysty. Należą się serdeczne dzięki Wydawnictwu za uprzywilejowanie tej cennej pozycji, przetłumaczonej już także na inne języki, również czytelnikowi polskiemu. Jest to popularyzacja w najlepszym tego słowa znaczeniu.

Pewne zastrzeżenia budzą nieliczne błędy i niektóre zdecydowane sądy w sprawach kontrowersyjnych. I tak najbardziej uderza niekonsekwencja w podawaniu ilości ksiąg deuterokanonicznych. Raz jest mowa o 6 (s. 10), innym razem o 7 lub 8 a nawet 9 (jeśli osobno liczyć greckie dodatki do Estery i List Jeremiasza, s. 118). Mówi o 40 księgach kanonu żydowskiego (10) a w zestawieniu na s. 166 wylicza jak jest powszechnie przyjęte 39 (nie licząc jako osobnej księgi Listu Jeremiasza). W zestawieniu ksiąg NT na s. 166 pomyłkowo podaje 1 i 2 List do Kolosan. Raz używa nazwy Syracycdes (116—165) innym razem Syrach (166).

Być może błędami drukarskimi są: s. 27 Adonaj hehad zamiast A. ehad, s. 59 równina Izraela zamiast r. Jizreel, s. 59 Salmanazar zamiast

przyjętego Salmanassar, s. 69 semici zamiast Semici, s. 77 Łuasz zamiast Łukasz, Testaent zamiast Testament, s. 109 Kronikarza nie zwykło się nazywać Historykiem (z dużej litery), s. 116 rok 83 zamiast 63, s. 164 pod liczbami zamiast nad 1., s. 165 Księga 1 Machabejska została tu zaliczona do Proroków; wśród Machabeuszy brakuje Jonatana; powstawanie psalmów zaznaczono aż do ery chrześcijańskiej; wojny Medyjskie — chodzi o Persów; zamiast Pompeje powinno być Pompejusz.

Zastrzeżenia budzą pewne stwierdzenia autora: s. 10 księgi proroków błędnie nazywamy „historycznymi”, s. 43 w Madianie czczono Boga Yaho, s. 46 każdy syn Dawida staje się synem Bożym, podobnie s. 48 153, s. 92 Sługa Jahwe jest personifikacją narodu izraelskiego, s. 126 Syn Człowieczy u Dn 7 oznacza zbiorowość (ale na s. 153 jednostkę). Rażą pewne wyrażenia: s. 45 piwosze — o Filistynach, s. 47 pieśń łukun a oznaczenie Pieśni żałobnej Dawida (2 Sm 1), s. 60 „kwiatki” — o cudach Elizeusza (2 Krl 3—9), s. 119 budująca baśń — o Księdze Tobiasza; autor Koheleta ukrywa się pod fałszywym imieniem. Dziwi wyodrębnienie okresu Balaama (s. 50).

Godne odnotowania są np. trafne przedstawienie w ramce współczesnego ujęcia mitu (s. 29) oraz tłumaczenie za Biblią ekumeniczną (TOB) imienia Bożego Jahwe: jestem, kim będę (s. 41). W Dziele Kronikarskim autor przyjmuje kolejność Nehemiasz — Ezdrasz (s. 101). Autor opowiada się za pozostawieniem psalmów i tekstów zlorzeczających w użytku liturgicznym, bo i one są słowem Bożym (s. 146).

Pewnym zaniedbaniem raczej wydawcy niż autora jest brak podania, jakim tłumaczeniem polskim posłużono się przy cytowaniu tekstów biblijnych (s. 38—39, 64—65, 79 itd., chodzi o BT).

Mimo wspomnianych podrzędnej natury braków, książka Charpentier'a godna jest polecenia dla wszystkich zainteresowanych Starym Testamentem.

Pawłów

Ks. ANTONI DREJA

KS. TADEUSZ BRZEGOWY, *Prorocy Izraela*. Tarnów 1994, s. 243 + 237.

Powyższą pozycję wydał Instytut Teologiczny w Tarnowie jako pomoc naukową dla studentów teologii, przygotowujących się do kapłaństwa i późniejszej pracy duszpasterskiej. Pozycja powyższa ukazała się w ramach sukcesywnie drukowanej serii pod numerem 14 i 19. Podjęcie się druku tej i innych pozycji, znajdujących się w tej serii należy uznać za przedsięwzięcie nie tylko ze wszech miar udane, ale jako wprost konieczne i zaspakające zapotrzebowania alumnów seminariów duchownych, którzy po wysłuchanych wykładach jako katecheci czy nauczyciele religii raz po raz wracają do treści kledysy wysłuchanych, by autentycznie przekazywać swoim słuchaczom prawdy naszej wiary chrześcijańskiej.

Jako bibliista jestem zainteresowany pozycją bibliijną, z której treścią pragnę zaznajomić czytelników RBL i wszystkich zainteresowanych tematyką bibliijną.

Pozycję tę oceniam jako doskonałą zarówno pod względem formalnym jak i merytorycznym. Przede wszystkim oparta jest ona na szerokiej znajomości przedmiotu, olbrzymim odczytaniu Autora, zarówno w bibliografii obcojęzycznej jak i polskiej, jak również i we właściwej interpretacji zdań i opinii współczesnych egzegetów. Gdyby komuś nie wystarczyło zdanie Autora omawianej pozycji, może sięgnąć do zacytowanej bibliografii i uzupełnić sobie interesujące go problemy.